

This project is funded by
The European Union

Посилення боротьби з ВІЛ/ІППСШ у середовищі секс-працівників в Україні та Росії

Довідковий документ

Стосовно криміналізації секс-роботи, насильства та ВІЛ

17 грудня 2012

Діяльність в рамках проекту CONECTA¹ продиктована високим рівнем насильства в середовищі секс-працівників² в Україні. На нашу думку, насильство стосовно секс-працівників веде до порушення прав людини, які забезпечуються у відповідності до міжнародного права, і сприяє розвитку епідемії ВІЛ-інфекції у країні. Нещодавно ЮНЕЙДС спільно з Глобальною комісією з питань ВІЛ і законодавства було признано факт, що насильство є основним фактором уразливості секс-працівників до ВІЛ.³

Насильство стосовно секс-працівників – чоловіків, жінок і транссексуалів здійснюється по-різному і в різному ступені на території країни. Насильство приймає різні форми (фізичне, економічне, словесне та ін.), і може бути інституціональним (наприклад, зі сторони міліції, органів державної влади), а також пов'язаним з експлуатацією у виробничих умовах (наприклад, зі сторони сутенерів, торговців людьми та клієнтів).

Крім того, один вид насильства часто пов'язаний з іншими видами. В рамках цього проекту українські секс-працівники повідомили, що у їхньому середовищі мали місце 1) зґвалтування і тортури зі сторони поліції та посадових осіб, 2) домагання зі сторони злочинців та міліції, 3) конфіскація майна та грабунок, 4) позбавлення ліків, в тому числі, антиретровірусної терапії, 5) примусова реєстрація та медичні заходи (в тому числі тестування на ВІЛ), сексуальна експлуатація і 7) конфіскація презервативів.

1. www.conectaproject.eu

2. Організації секс-працівників підрозумівають під секс-роботою договірні відносини, в рамках яких сексуальні послуги узгоджені між повнолітніми особами

3. Див. звіт:

http://www.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/unaidspublication/2009/JC2306_UN_AIDS-guidance-note-HIV-sex-work_en.pdf (ЮНЕЙДС6 2012),

Див. рекомендації:

<http://www.hivlawcommission.org/resources/report/FinalReport-Risks,Rights&Health-EN>

Глобальна комісія з питань ВІЛ і законодавства, 2012,Б стр. 43)

Огляд законодавства

Правові рамки, що регулюють проституцію в Україні, прописані в статті 181.1 Кодексу адміністративних порушень. Відповідно до цієї статті заняття проституцією тягне за собою попередження або накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 85 до 170грн). Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення (від 136 до 255грн). У Кодексі України є два види кримінальної відповідальності, пов'язаної з проституцією:

- 1) Створення або утримання місць розпусти, а також звідництво для розпусти - караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років (стаття 302 ККУ).
- 2) Втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, або сутенерство – караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років (стаття 303 ККУ).

Не дивлячись на ці статті, найбільш уразливими перед законом залишаються самі секс-працівники, до яких застосовують статтю 181.1. Окрім того, стаття 130 ККУ передбачає кримінальну відповідальність за свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, - карається арештом на строк до трьох місяців або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

На підставі цієї статті секс-працівників арештовують та примусово тестують на предмет ВІЛ. Ці дії порушують їх фізичну недоторканність та автономію. Існуюча законодавча база не створює безпечних умов для існування секс-бізнесу. Більше того, законодавство позиціонує секс-працівників як «джерело розповсюдження інфекції», так, неначе тільки секс-працівники несуть відповідальність за поширення епідемії ВІЛ та за проблеми у системі охорони здоров'я.

Окрім того, насильство стосовно працівників секс-бізнесу слід розуміти у ширшому контексті стигми та гендерного насильства. Ці фактори створюють середовище, характерними для якого є відсутність особистої автономії і неналежний правовий захист, які, в свою чергу, суттєво впливають на уразливість секс-працівників до насильства та ВІЛ-інфекції. Інші фактори: гомофобія, закони, спрямовані проти гомосексуалізму, обмеження, які стосуються мігрантів (особливо тих, які не мають документів), вживання наркотиків, відсутність (або відмова у наданні) медичних послуг - теж сприяють уразливості секс-працівників.

Організації, що співпрацюють в рамках проекту CONECTA стурбовані тим, що в результаті криміналізації секс-роботи і секс-працівників при невтручанні уряду та органів державної влади України, створюються сприятливі умови для насильства. Зазвичай секс-працівники не повідомляють про злочини, скоєні стосовно них, оскільки побоюються наслідків, викликаних скаргами. Криміналізація посилює соціальну стигму та нерівний доступ до захисту зі сторони правозахисних органів.

Криміналізація секс-роботи та застосування некримінальних законів стосовно секс-працівників збільшує стигму та моральний осуд, які відчувають на собі секс-працівники. Закони та діяльність правоохоронних органів нерідко наражають секс-працівників на неправові дії, в тому числі, на сексуальне та фізичне насильство зі сторони правоохоронних органів та на порушення процесуальних норм. У різний спосіб, в тому числі, шляхом підриву можливостей секс-працівників надавати допомогу один одному, ці порушення прав секс-працівників є бар'єром для доступу до комплексних послуг (Інструкція ЮНЕЙДСБ 2012, с.6)

Таким чином, правове середовище не забезпечує умов для ставлення до громадян з повагою 1) змушуючи їх працювати в підпільних та небезпечних місцях, 2) зменшуючи їхні можливості щодо доступу до медичних послуг та профілактичних програм, 3) обмежуючи можливості секс-працівників щодо безпечного сексу (наприклад, секс-працівники побоюються

мати з собою більшу кількість презервативів в зв'язку з можливими арештами), 4) позбавляючи їх доступу до правосуддя, 5) принижуючи їхню гідність.

І нарешті, впродовж останніх років одним з найважливіших бар'єрів є відсутність політичної волі та заходів зі сторони держави, спрямованих на зниження уразливості секс-працівників до насильства, як до важливого фактора, що впливає на уразливість секс-працівників до ВІЛ/ІПСШ, і відсутність адекватних підходів системи охорони здоров'я, сфокусованих на профілактику ВІЛ та насильства.

У цьому контексті організації, залучені до проекту CONECTA, стурбовані тим, що існування покарань за секс-роботу сприяє зростанню ризиків застосування насильства, і стримує секс-працівників від документування зловживань, вчинених щодо них представниками правоохоронних органів.

СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ

Законодавство країни зобов'язане захищати права секс-працівників, створюючи середовище, у якому вони могли б повністю реалізувати свої основні права, і бути захищеними від усіх небезпечних для них факторів. Уразливість – це феномен, який можливо зменшити шляхом застосування належних практик у сфері управління та законотворення у відповідності до міжнародних стандартів здоров'я, безпеки та добробуту.

Криміналізація секс-роботи і секс-працівників загрожує низці прав людини, які захищаються міжнародним правом. У зв'язку з вищезгаданими порушеннями слід привести наступні права:

- Право на рівність та недискримінацію (МПГПП,⁴ статті 3 та 26 ЄКПЛ,⁵ стаття 14)
- Право на особисту недоторканість (МПГПП, стаття 9, ЄКПЛ, стаття 5)
- Право на свободу від тортур та жорстоких нелюдських видів стосунків, що принижують людську гідність (МПГПП, стаття 7, ЄКПЛ, стаття 3)
- Право на життя (МПГПП, стаття 6, ЄКПЛ, стаття 2)
- Право на найвищий досяжний рівень здоров'я (МПЕСКП, стаття 12, CEDAW,⁷ стаття 12, ESC,⁸ стаття 1)

4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП)

5. Європейська конвенція про захист прав людини та про основні свободи (ЄКПЛ)

6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП)

7. Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок (CEDAW)

8. Європейська соціальна хартія (ESC)

Серед інших прав людини, які порушуються державними органами і третіми особами є право на найвищий досяжний рівень здоров'я («Право на здоров'я»), яке захищається різними угодами з прав людини, і заслуговує особливої уваги при розгляді проблеми криміналізації, насильства та ВІЛ-інфекції. У зв'язку з дією цього права Українська держава повинна:

- Ставитися з повагою до права на здоров'я усіх своїх громадян, не допускаючи будь-якої дискримінації. Це означає, що держава повинна утримуватися від прямого чи непрямого впливу на право на здоров'я.

Закони, що криміналізують секс-роботу, безпосередньо впливають на реалізацію секс-працівниками своїх прав на охорону здоров'я, оскільки збільшують уразливість секс-працівників до насильства та ВІЛ-інфекції.

- Захищати права на здоров'я усіх своїх громадян, не допускаючи будь-якої дискримінації. Це означає, що держава повинна попереджати втручання третіх сторін у реалізацію права на здоров'я

Закони, що криміналізують секс-роботу, обмежують автономію секс-працівників і не забезпечують захисту секс-працівників від насильства, яке може впливати на їхнє здоров'я

- Реалізувати право на здоров'я усіх своїх громадян, не допускаючи будь-якої дискримінації. Це означає, що держава повинна прийняти належні законодавчі, адміністративні, бюджетні, судові, стимулюючі та інші міри для повної реалізації права на здоров'я.

Закони, що криміналізують секс-роботу, не підтримують середовища, у якому секс-працівники можуть скористатися своїм правом на здоров'я

Цей аналітичний документ стверджує, що держава визначає рамки колективного співіснування, якими обмежуються певні права. Однак, криміналізація секс-роботи не сприяє вирішенню драматичної ситуації щодо епідемії ВІЛ в Україні (див. «Правовий огляд»). Ці обмеження спричиняють серйозні наслідки щодо доступу секс-працівників до реалізації своїх прав, і не визначають будь-яких соціальних пріоритетів.

Підсумком цього аналітичного документу є висновок, що криміналізація секс-роботи є одним з найпотужніших факторів уразливості секс-працівників. В зв'язку з цим держава Україна повинна усвідомити відповідальність за систематичні порушення прав людини стосовно секс-працівників.

Діяльність, яку слід здійснювати вже сьогодні

Українські організації, що беруть участь у проєкті CONECTA, признають, що порушення прав людини та насильство стосовно секс-працівників є основними факторами їх уразливості. Вони закликають українську владу дотримуватися міжнародних стандартів у царині прав людини, ставитися з повагою та захищати права секс-працівників на усіх адміністративних рівнях, а також, включити в порядок денний правові та політичні реформи, а саме, скасування адміністративної відповідальності за заняття проституцією (стаття 181-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Таким чином, ми закликаємо уряд України забезпечити ефективне і стійке співіснування міжнародних прав та діяльності, спрямованої на подолання ВІЛ-інфекції.

- Публічно виступати проти насильства супроти секс-працівників, в тому числі, зі сторони державних суб'єктів, включати питання ліквідації насильства стосовно секс-працівників у всі програми профілактики ВІЛ інфекції, а також, включати обговорення питання уразливості секс-працівників до насильства і до ВІЛ у всі програми профілактики насильства. Ефективні програми профілактики ВІЛ повинні бути підсилюватися та розширяться.
- Визнати, що програми, спрямовані на проблему секс-роботи, мають бути основою для визначення рівня ВІЛ і виявлення порушень прав людини, які перешкоджають успіхам у профілактиці ВІЛ. При цьому важливе значення має залучення організацій, створених секс-працівниками.
- Відкритий доступ секс-працівників до послуг з профілактики, які б не принижували їхньої гідності, повинен стати частиною усіх національних програм, спрямованих на подолання ВІЛ. Переглянути і прийняти нові закони, що дозволяють попереджати насильство, сприяючи, водночас, підвищенню ефективності профілактики ВІЛ-інфекції, поліпшенню доступу до медичних послуг, включно з послугами у царині репродуктивним здоров'я, і зниженню рівня насильства стосовно секс-працівників.